

Nr. 2 1979

20. årgang

Løssalg kr. 5,-

Landslaget for Språklig Samling

Om bakgrunnen og situasjonen i dag

Av Magnus Angvik

I DETTE NUMMERET:

**Om LSS historie og
situasjon i dag**

**Om språkråd og
språkstyring**

Dialektreising

Finsk-norsk ordbok

Norskfaget i skolen

Som vi har nemnt tidlegare er folk rundt omkring på skoler og universitet i full gang med å skrive oppgåver og avhandlingar om LSS. Vi vil eiter kvart prøve å gi utdrag av desse arbeida, og startar i dette nummeret med ei utgreiing som Magnus Angvik har skrivi på Tromsø pedagogiske høgskole høsten 1978.

Landslaget for språklig samling (LSS) — om bakgrunnen og situasjonen i dag.

I Innleiing

Det er særleg to grunnar til at eg har valt å skriva om Landslaget for språklig samling (LSS).

For det første er LSS ein liten organisasjon som gjennom fleire år no har hatt «den kompakte majoritet» mot seg, — både språkpolitisk og økonomisk. Ut frå ei veik kjensle av, og ein filosofi om, at majoriteten sjeldan sit inne med den heile og fulle sanninga, — kunne det difor vera interessant å setja seg litt inn i kva LSS stod for.

For det andre gjorde noko som Lars Roar Langslett sa om LSS meg interessert. Han meinte at det klaraste nederlaget for Vogt-komiteen var at den gav representasjon i norsk språkråd for «denne lilleputtforening for sproglig galematias».

Over til s. 3.

**LANDSLAGET FOR
SPRÅKLIG SAMLING**

Postboks 636, Sentrum Oslo 1.
Medlemspenger, kr. 30,— pr. år.
Postgiro 5163787

Leiar: Thore A. Roksvold
Lutvannsv. 17
Oslo 6
Tlf.: (02) 26 85 54

Vi ser bakover – arbeider framover

Det er 20 år sia LSS blei stifta. Angviks artikkel gjør greie for LSS's historie. Språksituasjonen i dag viser at det er nødvendig med en organisasjon som LSS. Så er spørsmålet åssen en skal vinne fram med det LSS står for. Det er gjort solid arbeid med det teoretiske og det er viktig å følge opp med praksis. Den læreboknormalen vi har, gir muligheter for å skrive talemålsnært. Det gjelder både nynorsknormalen og bokmålsnormalen. I situasjoner hvor det ikke er nødvendig å bruke offisiell rettskrivning, kan en med fordel gå lengre i talemålsnærhet.

Vi må ikke bare kjempe for å bevare de radikale formene i bokmålsnormalen. Vi må kjempe for at mer blir tillatt. Her er det viktig å få inn i-partisippet i verbbygginga (former som skrivi, biti). Nynorsk har valgfritt biti el. bite. Bokmål burde og ha i som valgfri form. Her dreier det seg ikke om enkeltord, men om et system som gjelder mange ord, nemlig alle sterke verb. Det er fortvila at bokmålet ikke tillater et så utbredt bøyningssystem. Men det er ikke forbudt å bruke i-forma i alle de sammenhengene som ikke krever at en følger læreboknormalen for bokmål.

Det er ikke språkrådsmedlemmene aleine som skal avgjøre språkpolitikken. Vår egen språkbuk er óg avgjørende. Språkrådsmedlemmene har langt på vei representert seg sjøl språklig sett. Språkrådet har et flertall av *menn*, og mange av dem har fått si første morsmålsopplæring etter 1917-rettskrivinga. Det setter nok sitt preg på de språkråda de gir.

Vi må stå på som aldri før og kjempe for folkemålsformer både de godkjente og de ikke godkjente. Det er framfor alt viktig at vi bruker dem.

TG

Debattmøte om språkrådsvedtaka

Ivar Grotnæss frå Landslaget for språklig samling fekk både første og siste ord (åpningsinnlegg og avslutningsreplikk) på eit debattmøte i Oslo om vedtaka i bokmålsseksjonen i Språkrådet. Grotnæss tok del i eit panel saman med Ingrid Amundsen frå Noregs Mållag, K. E. Steffens frå riksmålsida og Trygve Bull.

Grotnæss la i innleiinga si stor vekt på at Språkrådet hadde ignorert LSS sitt krav om at rettskrivingsendringar nå må bygge på ei vitenskapelig gransking av språkutviklinga dei siste tiåra. Itte berre var saksbehandlinga mangelfull, sjølve vedtaka er i strid med vedtektene for Norsk språkråd, meinte Grotnæss. Itte minst er det ille at Språkrådet nå kan tenkje seg å åpne også læreboknormalen for konservative riksmålsformer. Det har Språkrådet lov til, meinte Steffens. Han la elles vekt på at «liberaliseringsvedtaka» var fatta i eit råd som er demokratisk og representativt sett saman.

Heller itte Bull meinte vedtaka ville skade norsk språkutvikling. Vi ville itte komma til å oppleve noe skred i retning av konservativt bokmål. Folk er stort sett fornøgde med språket i lærebøkene vi har. Faren for eit skred er dessutan liten dersom det er tæl i folkemålsrørsla, peikte han på.

Amundsen meinte målfolk itte burde vera likeglade med åssen bokmålet blir sjåande ut.

Debatten viste óg at møtet stort sett hadde samla målfolk som meinte at bokmålet itte måtte segle sin egen sjø. Folk frå LSS tok også del i debatten etter panelinnlegga. Samnorsktanken fekk alt i alt god støtte på møtet.

Thore A. Roksvold.

MELD DEG INN I LSS!

FRAM FOR FOLKEMÅLET!

Enn om formannen i Kirke og undervisningskomiteen i Stortinget tok feil? Den tanke både lokka og skremte. Kunne det ikkje beint fram vera slik at LSS og den tradisjonen og det språksynet den organisasjonen står for, måtte med i språkrådet? Ja, at det ville vera eit nederlag om dei ikkje kom med? For det er vel slik at heilt sidan statsmakta her i landet tok til å interessere seg for språkpolitikk i førre hundreåret, etter vi vart fri frå Danmark, så har arbeidet i store drag gått ut på å skape eitt skriftspråk mest mogleg i samsvar med talemålet i by og bygd. Dette har vore sjølve grunnprinsippet for alle dei offisielle språkpolitiske tiltaka. Og dette målet har vi da og kome nærare etter kvart, enda om sterke konservative krefter har stått imot. Vogtkomiteen i 1960-åra, og Norsk språkråd som denne komiteen kom fram til, er etter det eg kan forstå, det første brotet med den offisielle norske språkpolitikken til da, — folkemålslina.

Norsk språknemnd, som no vart sparka til side, skulle arbeide for sameining av dei to språkformene «på norsk folkemåls grunn». Norsk språkråd hadde ikkje noko om dette i sine retningsliner. Kva var det så som hadde skjedd, — og kvar stod det største og avgjerande partiet, Det Norske Arbeiderparti? Kvar stod Noregs Mållag og Riksmålsforbundet? Og kvar kjem «denne lilleputtforening for sproglig galematias» inn i biletet? Spørsmåla er mange, og det kan verta vanskeleg å finna svar på dei.

Det er nok lett å rota seg for mykje ned i historisk stoff i ei slik oppgåve. Men sjølv om hovudoppgåva mi er å gjeve eit bilete av LSS i dag, så er det nok likevel naudsynt å taka historia noko til hjelp. Kanskje er det slik at det er umogleg å forstå LSS i dag, utan å gå til historia for å få svar.

II Østlandsk reising (1916—1926) og LSS

Det kan m.a. vera vanskeleg å skriva om Landslaget for språklig samling, utan å ta med nokre ord om Østlandsk reising (Ør.) Til no er dette den største samnorskrørsla som har vore i Noreg. Men mange legg nok likevel noko anna i omgrepet samnorsk i dag enn det folka i Østlandsk reising gjorde. I dag har ordet samnorsk fått noko nedsetjande og skjellsordprega over seg. Propagandaen har makta det. For Østlandsk reising var samnorsk det fellesnorske, — det vi hadde sams. Og her kunne ikkje austnorsk haldast utanfor. Det måtte tvert om verta det samlande grunnlaget for språket i heile landet. Først når ein bygde meir på austnorsk språkstoff enn det Aasen hadde gjort, kunne ein kanskje nå fram til eit skriftmål som kunne samla heile landet, meinte dei. Eit slikt syn måtte naturleg nok vera hår i suppa for Vestmannalaget og andre. Men om

Ør. nok gjerne så at dei to skriftmåla vart eitt, så var dei imot at dette skulle skje på ein teknokratisk måte, ved at ein reint mekanisk tok noko frå landsmål og noko frå riksmål. Det var dialektane, — talemålet i by og bygd, som skulle vera grunnlaget. Det er interessant å sjå i kor stor grad dette synet også har gjenomslagskraft i språkdiskusjonen i dag. (Dette kjem eg nærare inn på i kapitlet om LSS/NM.)

Kva mål var det så Ør. sette for arbeidet sitt? Her kan det nok vera vanskeleg å gjeva eit heilt eintydig svar. Kanskje er det rett å seia at det heller ikkje var so heilt lett for rørsla sjølv å formulera eit generelt program. Faktum er i alle fall at det først i 1918, to år etter stiftinga, vart lagt fram eit program der det heiter:

«Østlandsk reising det er å vekke østlendingen til nasjonalt aa kjenne og ære sig sjøl. Vi maa bli gla i bygdene vaare, verne om all arv fraa fedrene, i arbeidsliv, husliv, i sed og tale. Vi maa reise tanken om at morsmaalet her øst er fullgod norsk tale, saa ingen trenger knote, enten det nå er «riksmaal» eller «landsmaal». Østlendingen skal kjenne det som ei ære og ei glede aa eie og bruke maalet sitt, hime og i byn like godt. Vi mener at paa denna maaten jamner vi veien til et sams norsk maal. Paa østlandsgrunn, og bare der, kan landsmaal og riksmaal møtes.»

Her ser vi at målet for Ør. famner langt vidare enn berre språket, men sjølv språkspørsmålet vart likevel det sentrale. Ernst Håkon Jahr peiker i innleiinga til antologien «Østlandsk reising» (Oslo 1974) på at dei tre «spissane» i reisinga hadde forskjellige utgangspunkt og hovedsiktemål. Han skriv:

«For Koht var det snakk om ei språklig klasse-reising, for Berggrav om personlig frigjøring og sjølstendiggjøring av enkeltmennesket og for Seip var det viktigst å få løst språkproblemet i Norge. Koht og Berggrav var språkieologiske arvtakere etter Olaus Fjørtoft, Seip etter Moltke Moe.»

Men Ernst Håkon Jahr seier òg:

«Økt status for østlandsmåla og skriftspråksamling på grunnlag av dem, peker seg ut som hovedprogram for Ør. i det lederne skreiv og sa i 1916.»

Landslaget for Språklig samling legg i dag vinn på å knyte trådane tilbake til Ør. Det kan vera fleire grunnar til det. For det første gjev det ein ung organisasjon styrke at han har lange røter i norsk språkhistorie. Organisasjonen byggjer ikkje på døgnflugeliknande

tankar. For det andre vil ein organisasjon som har tankegodt og idear frå åndshøvdingar som Eivind Berggrav, Halvdan Koht og Didrik Arup Seip vera vanskeleg å avvisa berre med ei skuldertrekking. Deira faglege tyngd m.a. forbyr det. For det tredje har nyare språksosiologiske granskingar vist at mange av dei tankane Ør. bygde på når det gjaldt språket som maktfaktor, — og som faktor i sosial reising, var rette. Men viktigaste grunnen synest likevel å vera å presisera det samanfallande synet på folkemålet som det samlande. Liksom Ør. er LSS i dag imot tekniske løysingar på språkspørsmålet ved ei samanskuring av bokmål og nynorsk. Men det er likevel dette samnorsk, og samnorskfolka, blir kritisert for både frå konservativ bm.- og nn.- hald. I dag må vel dette nærmast vera å tala om snøen som fall i fjor (eller før landsmøtet 77). Rett nok har LSS utarbeidd ein samlenormal, men arbeidet med å få han godkjent er heller lågt prioritert i dag. Ja, eg har faktisk ei kjensle av at sterke krefter innanfor organisasjonen meiner at arbeidet med samlenormalen var noko som godt kunne vore ugjort. Lars S. Vikør seier i Språklig Samling 1/76 s. 11 om dette:

«Arbeidet med samlenormalen tok til i 1960, året etter at læreboknormalen kom og LSS vart skipa (og vart avslutta i 1966), og speglar av det målpolitiske klimaet på den tida: det var rettskrivingsspørsmåla som dominerte språkstriden. Riksmålsforbundet var på offensiven og hadde tvinga språknemnda til å ta et halvt steg attende på tilnæringsvegen i læreboknormalen av 1959. På den bakgrunn var det naturleg at skiparane av LSS såg ett konkret samnorsk rettskrivingsframlegg som den beste måten å markere seg på i striden. I dag er situasjonen heilt annleis, og det må vera rett å hevde at laget tok til i galen ende da det starta med rettskrivingsarbeidet.»

III Samnorskpolitikken og Det norske arbeiderparti (DNA)

Som alt nemnt i innleiinga, ser det ut som om oppnemninga av Vogt-komiteen og etableringa av Norsk Språkråd, representerte eit brot med det som tidlegare hadde vore offisiell norsk språkpolitikk. Eg kan ikkje her gå i detaljar om kva som kan vera årsakene til denne kursendringa i DNA, men kort skissere utviklinga og peike på tilhøve som kanskje har spela inn. Det vil truleg og hjelpa oss til betre å forstå innstillinga til «samnorsk» i dag, — og dermed og til LSS.

Da DNA kom inn i rikspolitikken, vart partiet møtt av sterke anti-sosialistiske og nasjonalistiske krefter i målrørsla. Høgre var da, som nå, riksmålspartiet. Med reaksjonære drag både i målrørsla (Gula Tidend m.a.) og i riksmålsrørsla, var det naturleg at DNA, før det var sterkt nok og fekk si eige line i språkstriden, vart nøytral i striden mellom landsmål og riksmål.

Seinare måtte partiet ta ei avgjerd. Det skjedde da dei atten stortingsmennene frå DNA vart tunga på vektskåla i spørsmålet om rettskrivingsforma frå 1917 skulle få lov til å leva vidare. I den diskusjonen som da gjekk føre seg i DNA, vart Halvdan Koht ein sentral person. I stor mon fekk synet hans gjennomslagskraft. Det ville vera ei kulturvinning for arbeidarane å få eit skriftspråk som var normert etter deira tale og ikkje etter overklassen sin tale, meinte han. Men det ville òg vera eit naturleg ledd i den sosiale reisinga. Denne debatten frå omlag 1920 og utetter, førte ikkje til at partiprogrammet til DNA vart brigda. Men i 1936 blei det programfesta at partiet skulle arbeida for «breiare plass for folkemålet». I 1937 vedtok AUF denne formuleringa i sitt program:

«Det arbeides for en utvikling av et samnorsk sprog på folkemålets grunn.»

Den nye rettskrivinga som vi fekk i 1938, kan vi vel i stor mon sjå på som eit resultat av den analysen av språkspørsmålet som DNA hadde kome fram til frå omlag 1920 og utover. Her er det, etter mi mening, viktig å slå fast at talemålet til overklassen, det som ofte vert kalla «dannet tale», ikkje lenger i prinsippet skulle vera overordna andre tale-språkvariantar slik det hadde vore før, og slik det er i mange andre land. Det DNA og AUF la i ordet «samnorsk» på denne tida, korresponderte med det vi tidlegare har vore inne på som synet i Ør. Det var eit skriftspråk som i størst mogleg grad spegla av talemålet til vanlege menneske i by og bygd, som var målet.

Etter krigen skifta ordet «samnorsk» tyding. Det kom meir og meir til å stå for ei mekanisk samrøre mellom nynorsk og bokmål. Det var teknokratiske og økonomiske årsakar som no låg òg bak, — ikkje sosial-politiske. Og spørsmålet kunne løysast administrativt gjennom «samnorsk» som ei blanding av den nynorsken og det bokmålet ein hadde. Ei aktiv folkemålsline tufta på ei sosial språkforståing, var ikkje lenger lina, — og kunne heller ikkje vera det i det parti som hadde gjeve kapitalen litlefingeren og difor korkje var særleg «sosialt» eller sosialistisk lenger. DNA hadde endra seg, og språkpolitikken til partiet måtte gjera det same. Partiet fekk mindre og mindre lyst til

å kjempa for folkemålsprinsippet. Og foreldre-reaksjonen, diverse domsavgjerdslar (Smebye-saka m.a.) og Riksmålsforbundets harde kamp, fekk partiet til å bøye av. Vi fekk Vogt-komiteen og Norsk språkråd. Ein avpolitisert språkstrid eller språkfred, var det som tjente partiet best.

Slik eg ser det, var hovudgrunnen til omslaget i språkpolitikken til DNA etter krigen, rein opportuniste. Dei hadde ikkje lenger tru på at folkemålsprinsippet var liv laga og hadde støtte i eit fleirtal i folket. Det kunne beint fram verta farleg for partiet om det framleis heldt fast på den lina som m.a. Koht hadde staka ut før krigen. Dei kunne tape verdifulle røyster på det. Og Halvdan Koht (saman med Nygaardsvold) vart da òg ein mykje redusert maktfaktor i DNA etter krigen. Undersøkingsskommissjonen av 1945, og den borgarlege propagandaen i det høvet, gjorde sitt til det. Når DNA braut med den språkpolitikken partiet tidlegare hadde gått inn for, — eller freista vera meir nøytral, så kom vel ikkje det berre av opportuniste enda om det var hovudgrunnen. I ei oppbyggingstid etter ein krig fanst det viktigare oppgaver å kjempa for enn å krangla om bøyingsformer og endingar. Og språkstriden vart nettopp etter kvart ein grammatikk-krangel der språkieologiske og språksosiale tilhøve ikkje vart teke opp i det heile. Og i denne språkstriden var det dei konservative kreftene som hadde initiativet. At dei òg fekk god hjelp av stivbeinte språkkonsulentar, teknokratar og paragrafryttarar i statstenesta og elles, er ei anna sak. Dei vart mot sin vilje, ofte flittige vedberarar til kjettarbålet som Riksmålsforbundet meinte skulle gjera slutt på det som hadde vore offisiell norsk språkpolitikk gjennom hundre år, — ein samnorskpolitikk tufta på folkemålet. Og striden «for ekte folkemål» som Arbeiderpartiet hadde programfesta, kom aldri. DNA hadde vorte eit reint administrativt reformparti. I språksaka hadde partiet gått sirkelen rundt — og no beit det seg sjølv i halen. Store grupper innan DNA kunne nok i 1950—60-åra gjera stortingsmann Vraa sine ord frå 1906 til sine:

«Det er likegyldig enten vi sier gryten eller gryta, hovedsaken er å ha noe i gryta.»

Det språkmedvetet partiet hadde nådd fram til i 1920—30-åra, hadde gått tapt.

IV Noregs Mållag (NM) og Landslaget for språklig samling (LSS)

Det er vel rett å seia at LSS har spela ei langt meir anonym rolle som språkorganisasjon enn Riksmålsforbundet (R) og NM. LSS har i periodar vore «observatør på sidelina»,

som Knut S. Vikør seier det. Det kan vera fleire grunnar til det. Ikkje minst har vel eit noko uklårt og ambivalent tilhøve til målrørsla spela inn. Stiftinga av LSS i 1959, arbeidet med samlenormalen og målsettinga om å sameine dei to målformene i Noreg på ein heller mekanisk måte, — alt vart sett på som trugsmål mot nynorsken. LSS kom difor under dobbelt ild, og særleg var det dei konservative fløyene innan R og NM som bar ammunisjon. At desse to gruppene fann kvarandre i motstanden mot LSS og samnorsk var elles naturleg nok. Dei hadde gjort det same tidlegare i motstanden mot Østlandsk reising, og det denne organisasjonen stod for og arbeidde for.

At Riksmålsforbundet og LSS er, og alltid har vore bitre motstandarar, er ikkje så vanskeleg å skjønne. Anten LSS gjekk inn for samnorsk som eit produkt av ei samansmelting av bokmål- (riksmål-) og nynorsk-former, — eller som eit framtidig produkt først og fremst tufta på folkemålet i by og bygd, så måtte dette føre til konfrontasjon med Riksmålsforbundet. Der i garden er korkje smeltedigelen eller eit «vulgært folkemål» gangbar mynt.

Verre er det å skjønne motsetningane mellom NM og LSS i dag slik den har kome fram m.a. i Dag og Tid for ei tid sidan. Kanskje finn vi noko av forklaringa ved å sjå litt nærare på kva dei to organisasjonene har tufta arbeidet på tidlegare, kva ideologiar som har vore dei berande i målreisingsarbeidet til dei to organisasjonane. Eit sentralt spørsmål her er kva rom folkemålet, dialektane, skulle ha. Alt så tidleg som i 1885 kunne O. J. Høyem i Opplandenes Avis formulere dette slik:

«Spørsmålet er om Bog og Skrift skal regjere Tungen og Livet, eller om Livet og Flertallets talende Tunge skal regjere og afgjøre, hvad Form og Maal Bog og Skrift skal bruge.»

I landsmålskrinsar vart det i førstninga helst Aasen og Hægstandnormalen og ikkje «Livet og Flertallets talende Tunge» som rådde grunnen. Den nasjonale ideologien som la avgjerande vekt på det spesifikt norske og/eller gammalnorske, dominerte. Og i dei første åra var lina i målreisingsarbeidet å kjempa fram Aasen-normalen til offisiell jamstelling med «det almündelige Boksprog». Seinare har det vore reell jamstelling for nynorsk som har vore målet, og då helst ut frå argumentasjonen at i Noreg burde ein skriva norsk, ikkje dansk. Og norsk, det var nynorsk slik vi hadde han frå Aasen si hand. Vart berre Aasen-normalen teken i bruk, meinte ein dette ville føre til siger for folkemålet. I målrørsla var det likevel ved sida av dette heile tida ein sosial-radikal ideologi som bygde på dialektane. Olaus

Fjørtoft, O. J. Høyem og fleire ville bygge meir på det målet som vart tala i samtida. For dei som hevda dette synet, vart normalen til Aasen ikkje noko som var ferdig ein gong for alle, men måtte endrast og då slik at han vart meir samlande for heile landet (Jfr. Ør.).

Desse to ideologiane, kort skisserte her, har levd side om side i NM heilt fram til i dag. Men det er vel likevel rett å seia at den nasjonale høgnorsklina, kanskje noko aristokratisk og overklasseprega, har dominert NM i lange periodar. At dette har hatt avgjerande betydning for arbeidarrørsla si stilling til målrørsla, er like klart som naturleg. Like klart er det at ei fastfrysing av nynorsken i ein heller vestlandsprega normal, stengde ute eller passiviserte store grupper og landsdelar. Høgnorsklina i NM måtte føra til strid med LSS.

På den andre sida var det trekk ved LSS som ikkje berre kom i konflikt med høgnorsklina i NM, men òg med folkemålslina der. Eg tenkjer her på at LSS med ein viss rett kunne takast for, og vel i grunnen var, ein språkteknokratisk organisasjon. Dessutan vart nok òg LSS for mange nynorskfolk ein organisasjon som stod for den samnorskpolitikken som hadde gått så hardt ut over nynorsken, (t.d. i 1938) men som gav så lite i vederlag.

Men er det som her er sagt om NM og LSS, situasjonen også i dag? I Ventil nr 3/1975 seier Ernst Håkon Jahr m.a.:

«I dag er det den sosial-radikale ideologien som for første gang i målrørsla historie dominerer og styrer målreisingsarbeidet i landet. Dette gir seg utslag i at dialektreising har førsteprioritet. At det er ei heldig utvikling, skulle framgangen og den økte tilslutninga de siste åra gi klar beskjed om (....). Det er imidlertid viktig å ha klart for seg at målfolk og radikale bokmålsfolk i dag har felles interesser. Begge har framgang for folkemålet som program, begge vil arbeide for den språklige frigjeringa av vanlige folk her i landet. Og begge grupper har samme motstander: det konservative overklassemålet som fortsatt dominerar overalt der overklassen bestemmer direkte.»

LSS fekk nytt prinsipp-program i 1977. Det nye programmet understrekar at arbeidet med og for talemåla er viktigast, og at skriftspråknormeringa er underordna dette arbeidet. Det er full fridom for alt talespråk i landet som er det viktigaste målet for LSS i dag. At så denne fridomen i ei fjern framtid vil danne grunnlaget for eit samnorsk skriftspråk, skulle ikkje kunne truga NM. Det skulle vel tvert om vera i samsvar med kva dei òg har som mål for arbeidet sitt. Men som Geirr Wiggen seier i Språklig Samling nr 4/75:

«Dette har klar brodd mot all språk-aristokratisk framferd, enten den nå kommer fra riksmålshold (som alltid) eller fra høgnorske og/eller Stalin-forvirra enkeltmedlemmer i Norges Mållag.»

Striden mellom NM og LSS i Dag og Tid, kan sikkert ha ulike grunnar, men eg trur likevel at han i stor mon kjem av manglande kunnskap om kva motparten står for i dag, — eller så må det vera feil at «den sosial-radikale ideologien dominerer og styrer målreisingsarbeidet i NM.» Kanskje er vedtaket i Hammerfest Mållag om å ekskludere medlemmer av LSS eit tegn på det eine og det andre. Diskusjonen etterpå i Dag og Tid har synt, det vel mange visste frå før, at det innan NM framleis er sterke puristiske, høgnorske krefter. Kor sterke dei er, kan ingen seia i dag. Det er òg rett å seia at diskusjonen tyder på at NM og LSS stort sett har samanfallande interesser i motstanden mot riksmålsreaksjonen. Også i dialektreisingsarbeidet har dei to organisasjonane sams syn og interesser.

Når det gjeld synet på dialektane og kva rolle dei bør spela for skriftspråket, går skillelinene snarare innan NM, enn mellom NM og LSS. Det er vel m.a. rett å seia at Ivar Aasen-samarbeidet på reint prinsipielt grunnlag er usamd med dialektreisinga og meiner at berre dei mest «rotnorske» dialektane er gode nok til å kunna påverka skriftnormalen. Men at det òg er medlemmer i NM som meiner at Ivar Aasen-sambandet med sitt fjell-Noreg-romantiske høgnorskkrav direkte skader saka og NM, det har diskusjonen i Dag og Tid synt.

I striden for det nynorske skriftspråket vil dei to organisasjonane NM og LSS kunna arbeide saman i mange konkrete skolemålssaker. Men LSS vil òg arbeida for å endra og utvida bokmåls- og nynorsk-normalen for betre å koma viktige, folkerike landsdelar i møte. At dette òg er noko mange medlemmer i NM arbeider for, er ei anna sak.

Eit naturleg spørsmål for meg vert etter dette: Når LSS har så mange viktige samanfallande interesser med NM, — er det ikkje då rimeleg og fornuftig at dei går saman? For å sjå nærare på dette spørsmålet, er det naudsynt å ta for seg det nye prinsippprogrammet til LSS og med bakgrunn i det, freista få eit noko klårare bilete av kva LSS står for i dag.

V. Landslaget for språklig samling i dag

Som alt nemnt vedtok LSS nye lover og nytt prinsippprogram i 1977. Diskusjonen føreåt la opp til språkpolitisk analyse og til sjølvkritikk. I denne diskusjonen vart det eit sentralt spørsmål kva ein skulle leggja i omgrepet «samnorsk». Eg har tidlegare vore inne på det-

te, og også peika på korleis omgrepet har skifta karakter. Som ei oppsummering og ein konklusjon på debatten om dette spørsmålet, vil eg her berre sitera det Lars S. Vikør seier i Språklig Samling (SS) nr 3/1976 side 17:

«Etter mitt syn har det heile tida vore to klart åtskilte komponentar i samnorsktanken. Den eine er tradisjonen frå Moltke Moe, der «blodblandinga» er det vesentlege, og det berre er spørsmål om å la likeverdige språk- og kultur-tradisjonar flyte i hop slik at vi kan bli ein nasjon. Den andre tradisjonen, som Halvdan Koht var fremste eksponenten for, var meir av ei språkleg klassekampline: Koht ville samla arbeidarmålet i byane og bygdemåla i rettskrivinga for å sette dei opp mot overklassemålet. «Folkemålet grunn» var for han viktigare enn «samnorsk».

Desse to komponentane har for det meste ikkje lege i strid med kvarandre, fordi motstanden til ein sams ytre fiende, — riksmålsrørsla, — dominerte heile språkstriden. Men den allmenne politiske situasjonen etter krigen gjorde at Kohts line kom i bakgrunnen, og ei avpolitisert line kom i forgrunnen.» (Jfr. Kap. III)

Om samarbeidet mellom NM og LSS har Vikør følgjande å seia:

«Vi må halde fram med å bygge opp ein allianse med dei målfolka som står for dei same interessane som oss, men det går ikkje an akkurat no å seie kva former det best kan skje i»

Om samlenormalen og prinsippprogrammet seier han m.a.:

«Ein rettskrivingsnormal er i seg sjølv ei reint teknisk sak, og kan aldri vere meir enn eit middel for å nå eit mål som må formulerast politisk. Og det er det siste vi gjer i prinsippprogrammet.»

Kva for politiske formuleringar finn vi så i prinsipp-programmet for LSS?

I første paragraf vert det slege fast at Landslaget for språklig samling vil kjempa for språkleg samling av det norske folket ved å gjeva det folkelege talemålet i landet sosial og kulturell oppreising, og ved at det vert arbeidd for eitt samlande norsk skriftspråk bygd på folkemåla i bygd og by. Det er vel den siste setninga som først og fremst får fram distansen til NM. Dei meiner jo at vi alt har eit slikt skriftspråk. Elles slår LSS fast at dette samlande skriftspråket skal ha fridom i ordval og ha folkeleg uttrykksmåte. Fridom i ordval synest ikkje å vera noko stor merkesak for NM i dag. Det tykkjest tvert om vera så at mange ny-

norskfolk meiner det er ein fare for nynorsken, så trengd som han er i dag, dersom normalen blir for vid og lite fast.

Prinsippprogrammet for LSS peikar på at språkstriden i dag først og fremst er ein strid med sosiale motsetningar, der det konservative bokmålet er den viktigaste hindringa for å nå fram til ei felles folkeleg skriftform. Det er knapt nokon stor skilnad på synet til LSS og NM i dette, men mållaget har ikkje presisert desse to tilhøva så sterkt som LSS gjer det. — Også når det gjeld paragraf 3 i prinsippprogrammet til LSS, om retten til å bruka dialekten, motstanden mot talemålsnormering i skolen og privat språktvang i arbeidslivet, — så vil vel NM vera samd langt på veg. Men når NM likevel i sitt prinsippprogram har valt å lata vera å nemne direkte såvel som sosiale aspekt i språkstriden som privat språktvang i arbeidslivet, — så har vel det sine grunnar kanskje spesielt på det indre plan i organisasjonen.

Paragraf 4 og 6 i prinsippprogrammet til LSS har omlag same ordlyd som tilsvarende paragrafar i prinsippprogrammet til NM. Desse slår fast at det bør vera mest mogleg samsvar mellom skriftspråket i skolen og talemålet på staden og at nynorsk må få reell jamstilling på alle område. LSS har i paragraf 8 teke opp den faren som det anglo-amerikanske språkpresset er for norsk mål i dag, og i § 9 går LSS inn for at det må leggjast mykje større vekt på å få norske ord og uttrykk inn i fagspråka. I prinsippprogrammet til NM er dette formulert på denne måten:

«Det er viktig at heimleg ordtilfang blir nytta på alle område, slik at vi kan stå oss betre mot utanlandsk språkpress og press frå bokmålet.»

Båe organisasjonane har omlag like formuleringar når det gjeld støtte til samane og andre språkminoritetar i deira krav. (NM § 5 og LSS § 11). I § 10 har LSS denne formuleringa om offentleg språkbruk:

«LSS vil arbeide for at det offentlige skal bruke folkelig mål, særlig i publikasjoner og anna informasjonsstoff.»

Det er lite truleg at folk flest, og slett ikkje NM, kan ha noko imot ein slik paragraf. NM har ikkje spesielt nemnt «offentleg språk», men som eg alt har sitert, meiner dei at det er viktig med «heimleg ordtilfang» på alle område. Det gjeld sjølvstøtt og offentlege publikasjonar og anna informasjonsstoff.

Den paragrafen i prinsippprogrammet til NM som klårast markerer distansen til LSS, er § 4. Det står det

«Noregs Mållag ser med velvilje på arbeidet med å få inn i bokmålet meir tilfang frå målføra. Likevel ser vi ikkje dette som nokon farande veg fram til eit skriftmål som byggjer på målføra.»

LSS meiner nok det er ein lang, men farande veg fram mot eitt skriftmål dersom både målformene tek opp i seg tilfang frå målføra. Men først må det folkelege talemålet i landet få sosial og kulturell oppreising, meiner dei. Av og til kan det sjå ut som om LSS meiner at alle skriftnormalar er ein fare i seg sjøl dersom dei ikkje er mest mogleg lik dialektane på kvar stad. Dersom dette synet vert følgt heilt ut, vil vi lett kunne få nesten like mange skriftnormalar som vi har dialektar. Da får vi språkleg kløyving og ikkje språkleg samling. For meg ser det ut som om LSS i sin iver etter å få markert ein ny folkemålsprofil, — og etter å få brote ein noko teknokratisk tradisjon, lett kan koma til å arbeida for det motsatte av det dei eigentleg vil. Ved å arbeida for eitt samlande norsk skriftspråk bygd på folkemåla i bygd og by, men utan å ta omsyn til dei skriftnormalane vi alt har, kan nok LSS dokumentera at dei definitivt har gått bort frå den teknokratiske vegen fram til samnorsk. Men det er nok òg dei som vil meina at dei då har teke inn på ein avveg, — ein veg som slett ikkje fører fram til eit sams norsk skriftmål. I diskusjonen om prinsippprogrammet til LSS kom òg dette synet fram. Magne Aksnes seier m.a. i Språklig Samling nr 2/76:

«Det LSS hittil har arbeidd for, er først og fremst eit offentleg samnorsk skriftspråk til bruk i skole og administrasjon. Det bør framleis være hovedoppgava. Dette betyr ikkje at vi på noen måte stiller oss utafør den mye omtalte folkemålsrørsla. Tvert om. Ei styrking av prestisjen til det folkelige talemålet i landet er ein uunnværlig del av arbeidet for eit samnorsk riksmål. Det er jo her snakk om to sider av samme sak.»

Det som vart konklusjonen på prinsippdebatten i LSS var at ein skulle prioritera arbeidet for det folkelege talemålet, — og at arbeidet med skriftspråket skulle koma i andre rekkja. Om skriftspråktradisjonane sa Magne Aksnes (SS 1/77) m.a.:

«Alle var vi enige om at samnorsken må bygge både på folkemålet og skriftspråktradisjonane. Dette med skriftspråktradisjonane er likevel så sjølsagt at det er unødvendig og taktisk uklokt å presisere det i prinsippprogrammet for eit lag som vårt. Ingen, heller ikkje i LSS, ønsker å bygge opp eit skriftspråk på bar bakke.»

Ei noko nøgnare gjennomgåing av prinsippprogrammet for LSS har berre understreka kor nær NM denne organisasjonen står. Det at mange finn det naturleg å vera med i både organisasjonane samtidig, kan tyde på det same. Men dette viser vel òg at dobbeltmedlemene finn noko i den eine organisasjonen som dei saknar i den andre. Dersom det ikkje hadde vore så, hadde det ikkje vore turvande å stå i både organisasjonane.

Det desse nynorskfolka først og fremst saknar i NM, kan kort setjast opp i følgjande tre punkt:

For det første vil dei at NM også skal arbeide med bokmålet. Dei ser det konservative bokmålet som hovudfienden til alle folkelege språkformer her i landet, og meiner at ei positiv utvikling mot eitt sams mål best kan verta realisert ved at nynorsk får framgang som bruksmål, og ved at bokmål utvikler seg og legg seg nærare opp mot målføra. Dette vil vera ein stønad for alle dei folkegruppene som talar målføre, men får opplæringa si på bokmål (vel 80%). Her er det elles interessant, som ein digresjon, å leggja merke til at i mest alt som kjem frå NM om språk og språktilhøve, vert nemninga «bokmål» brukt om alt norsk skriftspråk som ikkje er nynorsk. Det blir sjeldan eller aldri nemnt at dette «bokmålet» er like mykje i strid med seg sjølv som med nynorsken. Å skjera radikalt bokmål og «riksmål» over ein kam, er etter det eg kan forstå, å sjå bort frå vesentlege nyansar.

For det andre saknar dei i NM ein større vilje til å arbeida for eitt norsk språk. Dei var imot at NM gjekk bort frå samnorskklina i 1968 og no proklamerar nynorsk som ein fullkomen samnemnar for alt norsk folkemål.

Ein tredje grunn til at enkelte nynorskfolk også er med i LSS, er at dei i NM saknar ein større vilje til å godta endringar i den nynorske skriftnormalen. Men slik eg les prinsippprogrammet til NM, så er ei slik endring av nynorsknormalen i takt med målføreendringane, teke med der. I § 3 står det:

«Det nynorske skriftmålet byggjer på dei norske målføra og samlar dei viktigaste draga deira i seg, — og må alltid gjera det» (understreka av meg). Nokon prinsipiell skilnad i synet på språknormalendringar skulle det difor ikkje vera, berre ein gradsskilnad.

Konklusjonen på denne oppsummeringa må då vera at det i dag er behov for LSS ved sida av NM. Dei to organisasjonane bør kunne utfylle kvarandre. Det gjeld språkpolitisk, men det gjeld kanskje òg i ein viss mon geografisk og sosialt. NM og LSS har likevel så mange samanfallande interesser, at eit samarbeid mellom dei er naturleg. Ein strid mellom desse to folkemålsorganisasjonane er sløsing av krefter.

Eitt samlande norsk språk er høgt opp og langt fram, — men ei samla målrørsle trur eg ikkje treng liggja så langt inn i framtida. Det er det likevel ikkje berre LSS som avgjer, — vel så viktig er her utviklinga innanfor NM.

VI Avslutning

I «Mål og Makt» nr 1, 1978 seier Ernst Håkon Jahr:

«.... så å seia alle dei som aktivt har studert språksosiologi og som har drivi sosiolingvistisk forskning i Noreg, er medlemmer i LSS eller stør det språkpolitiske synet vårt. Det tar vi som teikn på at vårt syn har noe for seg.»

Slik eg har forstått språksosiologien, legg den hovudvekta m.a. på variasjonane i språkbruken. — og dei normene desse variasjonane er styrte av (jfr. *Språknytt* nr. 4/77). Variasjon og språkleg samling, — det lyder som ei sjølv-motseiing, men er det kanskje ikkje likevel. Språksosiologien har i alle høve slege fast at holdningar til språk/dialektar ikkje oppstår av seg sjølv, men utviklar seg ut frå premissane til maktspråket. Ei oppvurdering av talemålet til folk i by og bygd, og ei utvikling av «maktspråket» i folkeleg lei, må difor naturleg føra til den språklege frigjering som språksosiologien peikar på som viktig. Her er det samanfall mellom språkpolitikken til LSS og språksosiologien. Det gjeld både midla, og målet.

Det er ofte slik at dei som står midt oppe i striden, får skylappar på seg og lite maktar å sjå «vranga og retta på veven» som A. O. Vinje seier det. Difor kan det vera lurt til slutt å sjå på kva ein utlending har å seia om norske språktilhøve. Den engelske språksosiologen P. Trudgill seier i boka si «Språk och sosial miljø» m.a.:

«Den norske situationen är klart ovanlig och många norrmän skulle hålla med om att den är mycket brydsam eftersom det är dyrt att i ett land med så liten befolkning trycka skolböcker och officiella dokument på båda språken och tidsödande för skolerna att lära ut bägge. Enligt min egen uppfattning, är det på många sätt en mycket bra situation eftersom den innebär att långt flera norrmän än vad som annars skulle vara fallet kan lära sig att läsa och, om de så önskar, skriva, tala och uttrycka sig på ett standardspråk som nära liknar deras egen varietet (den dialektala variation är mycket stor i Norge). Långt färre norska barn befinner sig därför i samma svåra situation som låglands-skottarna eller de svarta engelsktalande.»

Altså skal vi her i landet etter P. Trudgill si meining, ha «en mycket bra situation» også språkleg sett. Men det er likevel mange som vil freista å gjera situasjonen enda betre. Det får vi vone det vil vera i framtida òg. Språkfred er det vel helst teknokratane som vil ha, men språkfred vert så lett gravferd for folke-målet.

Litteratur

1. *Dag og Tid*, hausten 77/vinteren 77/78.
2. *Språklig Samling*. Alle nr frå og med nr 4/1975.
3. *Kontrast*, nr 1/1976.
4. *Mål og Makt*, nr 1/1978.
5. Geirr Wiggen (red.): *Ny målstrid*, Oslo 1974 (2. utg.).
6. Artikkelsamling frå *Språklig Samling: Vegene Fram*.
7. Peter Trudgill: *Språk och sosial miljø*. Stockholm 1976.
8. Leite/Lundeby/Torvik: *Språket vårt før og nå*.
9. *Ventil* nr 3/1975.
10. Ernst Håkon Jahr (red.): *Østlandsk Reising 1916—1926*, Oslo 1974.

LSS LITTERATURPRIS til Olav Dalgaard og Kirsten Langbo

Landslaget for språklig samling har i år vedtatt å dele ut to litteraturpriser. Grunnen til dette er dels at laget ikke delte ut noen pris i fjor, dels for å markere 20-årsjubileet til organisasjonen i år. Sentralstyret vedtok 15. mars å gi prisen til *Olav Dalgaard* og *Kirsten*

Langbo. De får begge prisen for erindringsbøker, Dalgaard for *Samiid II* (Tiden), Langbo for *Heme hos oss* (Cappelen). Prisoverrekkinga foregikk i mai, og vi kommer tilbake med en fyldig omtale av prisvinnerne i neste nummer.

HVA NÅ, LSS?

Av Tomas Hoel

Dette innlegget er skrivi for å sette et litt kritisk lys på arbeidsmåten vår i laget, nærmere bestemt på hvilke oppgaver vi arbeider med. Jeg skal kort prøve å skissere hva vi har oppnådd av resultater, og deretter vil jeg komme med et framlegg til målsetting for arbeidet framover. Innlegget er ment som ei oppfordring til diskusjon, og jeg håper jeg får reaksjoner på de tankene jeg tar opp her.

Når det gjelder arbeidet vårt i Språkrådet, har vi hatt liten suksess med å få godtatt forslaga våre om endringer i rettskrivinga (dette er ingen kritikk av representantene våre i Språkrådet; resultatene ville sikkert vært de samme uansett hvem representantene hadde vært). Vi har fått vedtatt endringer i skrivemåten av noen få enkeltord, mens f.eks. forslag om mer systematiske endringer i bøyinga av en del sterke verb ikke har gått gjennom (i-partisipper, -øy- i preteritum). Vi har altså oppnådd få positive resultater; derimot kanskje flere negative, viss vi kaller det negative resultater når vi virker som en bremsekloss på endringsforslag vi ikke er enige i. Negative resultater er likevel ikke det man helst vil ha; en bremsekloss aleine har jo aldri klart å få ei vogn til å bevege seg i ei ny retning.

Om resultatene i Språkrådet har vært magre, så er det en stor trøst at resultatene utafør Språkrådet — i form av interesse, velvilje, oppslutning om prinsippa våre o.l. — har vært atskillig bedre. Blant folk som stiller med språk er det anerkjent at LSS kan vise til solid sosiolingvistisk bakgrunn for prinsipp-programmet sitt, og dette gjenspeiler i medlemsmassen, som har stor faglig tyngde. At vi seiler i medvind, kan vi også se av at talle på både medlemmer og abonnenter stiger jamt, om enn ikke så voldsomt fort. Vi bør vel allikevel ikke tru at denne auken i sympati ene og aleine skyldes prinsippa våre. Det er nok sannsynlig at en stor del av framgangen skyldes den desentraliseringsprosessen som blei satt i gang under og etter EF-striden, der motsetninga mellom de styrende og de styrte kom klart fram. Vi kan i alle fall tolke det mest av framgangen vår på denne måten siden synspunkta våre møter velvilje ute blant folk, men ikke slår igjennom i offisielle organer

Og her begynner jeg å nærme meg poenget mitt: Det er vel og bra (og nødvendig) at vi får oppslutning om synspunkta våre, men denne oppslutninga hjelper ikke mye viss vi ikke kan få utnytta den i offisiell, språkpolitisk sammenheng. Vi må på en eller annen måte markere oss som noe mer enn en stemningsbølge. Her kommer også arbeidsmåten i laget inn; dvs. åssen ressursene i laget skal fordeles på forskjellige oppgaver.

Ser vi på målet for arbeidet vårt, så er det prinsipielt klart, men i praksis litt mer uklart. Det som er klart er prinsipp-programmet vårt, der det står at vi arbeider for ett samlende skriftspråk for alle norske dialekter. Dette skriftspråket skal ha stor valgfrihet i ordvalg og uttrykksmåte, slik at alle norsktalende skal kunne føle seg mest mulig heime i det, og det skal være bygd på det folkelige talemålet i landet. Det prinsipielle er altså klinkende klart, mens det dessverre er litt mer uklart åssen disse prinsippa skal gjennomføres i praksis. Utover framlegget til samlenormal fra 1966, som de fleste av oss i dag vel ikke vil godta i ett og alt, har vi lite konkret å vise fram for oss. Problemet vårt blir altså: Åssen skal vi få markedsført et alternativ som ingen kjenner fullt ut?

Med bakgrunn i det jeg har skrivi til nå, så trur jeg at vi særlig må sette inn kreftene våre på 3 felter:

1. Først og fremst må vi sette i gang med å lage et etter måten utfyllende framlegg til en samnorsk skriftnormal. Den dagen kommer neppe at Språkrådet vedtar å legge prinsipp-programmet vårt til grunn for sitt videre arbeid og nedsetter en komite til å utarbeide et rettskrivingsframlegg etter våre prinsipper; derfor må vi gjøre det sjøl, og jo før jo bedre. Har vi først et konkret framlegg, er det ikke så lett å avfeie oss som idealister, utopister o.l., og det kan da åpne seg muligheter for oss som vi ikke har nå. Dette siste skal jeg komme tilbake til seinere.

Hvilke retningslinjer arbeidet med en slik samlende skriftnormal må følge, er egentlig en diskusjon for seg sjøl, men noen synspunkter skal jeg likevel legge fram. Det er

rimelig å tru at det skulle være mulig å bygge på mye av det vi finner i samlenormalen av 1966, men det må likevel være klart at en slik samlende skriftnormal må bli noe helt annet enn et matematisk gjennomsnitt av bokmål og nynorsk. Skriftnormalen må også bli noe mer enn summen av bokmål og nynorsk; det må tas større omsyn til dagens talemål enn til offisielle rettskrivningsnormer. Når det gjelder organiseringa av en slik normal, som skal ha stor valgfrihet, er det vel også greiest å holde fram med det systemet vi finner i bokmål og nynorsk i dag med en etter måten snever læreboknormal innafor ei vidare rettskriving. Allikevel — formen på en samlende normal er en diskusjon for seg; spørsmålet nå er om vi ønsker å konkretisere prinsippa våre eller ikke. Velger vi å gjøre det, så er ikke problemet lenger å markedsføre noe som ingen kjenner fullt ut; problemet blir i stedet å markedsføre et kjent alternativ.

2. Under arbeidet med å lage et framlegg til en samlende skriftnormal, må vi heller ikke glemme arbeidet med å auke vørnaden for bruken av dialekt som talemål i alle situasjoner. At denne vørnaden er til stede hos folk, er et vilkår for at en samlende skriftnormal skal kunne ha noen gjennomslagskraft, og bruken av dialekt som talemål er i det hele tatt grunnlaget for LSS sin eksistens.
3. Vi må også holde fram med arbeidet vårt i Språkrådet og andre organer (politiske partier, interessegrupper) for å få spredt synspunkta og prinsippa våre så godt som råd er. I Språkrådet må vi fortsette arbeidet for ei tilnærming mellom bokmål og nynorsk og for størst mulig bruk av fellesformer for de to skriftspråka. Både i Språkrådet og ellers er det viktig å få understreka grunnprinsippet vårt for språknormering: Språknormering må ha et sosialt grunnlag og ikke et nasjonalt, etymologisk eller estetisk grunnlag. Et skriftspråk skal normeres for at flest mulig skal forstå det og kunne bruke det; ikke for at ord skal staves «ekte» norsk eller for at Ibsen og Bjørnson skal være lettlest om 200 år. Med andre ord, rettskrivningsnormering må foregå på folkemålets grunn.

Hvilke fordeler er det så vi kan få av å stille med et ferdig utarbeida framlegg til skriftnormal? For det første vil vi da stå på like fot med de andre språkkorganisasjonene, som alle har hver sin konkretiserte skriftnormal å vise til. Vi vil kunne opptre med større tyngde i Språkrådet; særlig overfor de representantene som ikke møter for andre språkkorganisasjoner trur jeg det er viktig at vi har et helhetlig opplegg

å vise fram for oss. Sympati for prinsippa våre er ikke nok. Vi trenger også stemmer, og det får vi lettere om vi kan vise at prinsippa våre lar seg omsette i praksis.

For det andre ville folk og organisasjoner som støtter samnorsktanken få noe handfast å holde seg til. En del forfattere kunne sikkert tenke seg å følge en slik normal og vi skal ikke se bort fra at enkelte tidsskrifter og kanskje óg enkelte forlag ville vise seg interesserte.

Det største problemet vil nok være å få den samlede normalen offisielt godkjent. Her ser det ut til å være to mulige vegar: 1) arbeide i Språkrådet for ei tilnærming mellom bokmål og nynorsk sånn at resultatet til slutt blir en samlende normal; 2) prøve å få godkjent vårt framlegg til samlende normal til bruk i offisielle sammenhenger. Den siste vegen kan igjen deles inn i tre muligheter: a) Vår samlende normal blir et 3. alternativ i tillegg til bokmål og nynorsk; b) normalen vår blir godkjent på bekostning av enten bokmål eller nynorsk; og c) normalen vår blir godkjent som eneste alternativ. Denne siste muligheten har mye til felles med 1) ovafor.

Spør noen meg, så må jeg bare si at jeg syns alle disse «mulighetene» ser temmelig umulige ut. 2c) på grunn av motstand fra nynorsksida og riksmålshold, 2a) fordi 3 alternativer (jamstilte målformer) vil være uoverkommelig både for styringsverk og forlag. 2b) er kanskje litt mer sannsynlig — særlig viss normalen vår tar sikte på å erstatte bokmål. 1) er kanskje den minst usannsynlige, men der løper vi en viss risiko for at normalen vår bare blir godkjent som sideform til både bokmål og nynorsk og på den måten blir et radikalt «alibi» som aldri blir brukt.

Disse tonene kan virke litt pessimistiske, men spørsmålet om åssen vi skal kunne oppnå ei offisiell godkjenning, er viktig. Det har med motiveringa for arbeidet i laget å gjøre: Vi må ha litt perspektiver på det vi gjør og hva vi vil oppnå. Målsettinga vår bør være å få offisiell godkjenning som skriftnormal; det er nødvendig for å få innpass både i offentlige mediaer og i lærebøker. Vi bør derfor komme i gang med en diskusjon om åssen vi best skal klare å oppnå denne godkjenninga, og jeg håper dette innlegget ikke blir stående uten reaksjoner.

Mange av dere har sikkert tenkt de samme tankene som meg, andre har sikkert tenkt andre tanker. Nå håper jeg at flest mulig hiver seg over pennen og blir med og diskuterer framtida til laget. Bli med, og la oss håpe at vi får se «hundre språkblomster blomstre»!

SPRÅKRÅDET, TRYGVE BULL OG BAKER JENSEN I LARVIK

Litt om språkdebatten i vinter

Vi skal ikke ta opp heile debatten omkring vedtaka i språkrådet om læreboknormalen fra i vinter. Saka er kjent nok. Men debatten som fulgte i avisene kom ofte til å dreie seg om bokmålspolitikk reint generelt. Derfor kan det væra bra med et lite gløtt tilbake.

Dagbladet kjørte først ut med et stort oppslag om Trygve Bulls meklingsforslag, og uttrykte tru på at om det gikk gjennom, var det duka for språkfred i landet. Avisa må ha blitt ganske overraska over at så mange tok til motmæle mot Bulls framlegg. Til dømes slapp Knut S. Vikør til i avisa med et ganske kvast åtak på den språkpolitikken som Bull sto for. Vikør varsla om at «bakstrevet og riksmålet et seg innover i det språket som framleis dominerer i samfunnet». Han viste til at den språkpolitikken som nå rår i språkrådet er sentralistisk og styras av ein konservativ bokmåselite. Da hjelper det lite om lokale skolestyrer vedtar å bruke radikalt bokmål. Vikør syntes ellers det var vanskelig å fatte at Bull kunne hevde å stå på ei folkemålslinje. Til det farer han for lett over maktforholda bak språkstyringa i samfunnet.

Vikør fekk snart støtte av fleire. I *Dagbladet* 19.2 tok Arne Lauvhjell fatt i Bull for at han ikke klart nok ser konsekvensane av at lærebokspråket er forlagsstyrt. Et styrevedtak om radikalt bokmål i ei bygd kan ikke i seg sjøl lage radikale former i lærebøkene. Det samme ankepunktet satte Trygve Eidnes fram ei stund tidligere. I et innlegg 9.2 skreiv han at profittomsyn får forlaga til å rette «seg etter ønskemåla frå Oslo og Bærum, og at det er desse lærebøkene vi må ta til takke med utover landet». Eidnes gikk ellers imot den tanken Bull hadde kommi med om et romslig riksmål i staden for bokmål. Til dette kom Trygve Bull med et noe underlig svar 13.2. Etter det vi kan forstå, setter han saka to ganger på hodet, og det blir ikke bedre av den grunn.

Det kan faktisk se ut som om Bull meiner at vi alt har et tålig bra utvalg lærebøker med radikalt bokmål (se også *Ny Tid*, 7.2.), og at det i alle fall ikke er Oslo-forlagas skyld om vi skulle mangle det. Men språk i lærebøker skiller seg lite ut fra den språkpolitikken som gjelder for andre bøker. Dersom Bull er i tvil om at de store forlaga — bevisst eller ubevisst — fører ein språkpolitikk etter behova i Oslo V og Bærum, bør han ta ein titt på den språkpolitikken Bokklubben fører. Både blad og

bøker som klubben sender ut til barn og voksne over heile landet er gjennomsyra av konservativt bokmål. Bak klubben står som kjent fire av de største bokhusa våre. Men dette forholdet ser det au ut som om Bull snur opp ned, sånn at det blir et teikn på at vanlige folk utover landet stort sett har samme syn på språket som riksmålsbrukere i finere storbyklasse. I innlegget sitt spør han om ikke det synet som Eidnes bærer fram, vil føre til at vi må forklare åffer massene «virkelig liker å språktyranniseres» av riksmålsfolk, åffer folk rett og slett ser ut til å ville ei slik undertrykking. Til det er å si at Bull, på samme vis som Fjeld Halvorsen i et seinere innlegg, ser altfor problemlaust på hvem det er som styrer språket, og åffer så mange blir påverka til å bruke ein konservativ skriftstandard.

I *Dagbladet*, 28.2. foreslo Svein Lie at Bull heller skulle ta opp forslaga sine fra 1947 om at «former som *kommi*, *biti*, ble innført i bokmål ... En slik reform ville hjelpe flere enn det vedtaket som nå er gjort». Det er vi heilt enige i. Feilen ved Bulls språkpolitikk nå er så vidt vi kan se at han vil drøfte seg fram til språkfred på riksmålsfolkas vilkår. Svein Lie kom au inn på spørsmålet om sideformer. Når vi nå skal ha ei sideform til substantivforma *visa*, åffer da ikke like gjerne *viså*, spurte Lie. Åffer krangler vi heile tida om *visen*? De som sier *viså*, og det er ein god del, har «aldri drømt om å få lov til å skrive det, langt mindre å få se det i skrift.» Det viser igjen at de som normerer språket i hovedstaden ikke tar hensyn til det som for dem fortøner seg som bortgjømtgrenda. Lie nevnte au et viktig pedagogisk poeng i denne forbindelsen. Unger i grunnskolen kommer i ein vanskelig situasjon, når de skal lære seg et skriftspråk etter Oslo V modellen oppå og til erstatning for den de kommer til skolen med. I et innlegg i *Ny Tid*, 7.2. hevda Vidar Toreid at elever på Oslo østkant får tilsvarande problem med ein konservativ læreboknormal. I det heile tatt er det moro å se at fleire og fleire skolefolk nå står fram og seier at det er ein konservativ norm som verker forvirrende på barn i skolen utover landet. Altfor ofte har vi hørt det motsette.

Den einaste som våga seg frampå med et langt støtteskriv for vedtaka i språkrådet var professor Fjeld Halvorsen. I sin kronikk 15.2. forsvarte han at riksmålsformer glir inn i lære-

boknormalen. I sin argumentasjon går Fjeld Halvorsen tydelig ut fra seg sjøl og sine likemenn som de sjølsagte styrere av skriftnorm og skriftspråk i landet. Det er nettopp det som er problematisk, og det er synd at Fjeld Halvorsen farer så lett vint over det poenget. Han nevner til dømes at ord som «golv, dogg eller reim» ikke hører heime i det som folk med innflytelse rekner «som normalnorsk». Med i denne gruppa som bestemmer hva normalnorsk er, rekner han folk i noenlunde samme kategori som han sjøl, det vil si akademikere (dog ikke de radikale), byråkrater, eksperter av ymse slag, fleirtallet av skrivande og taleføre folk i offentlige kontorer, radio og aviser. (Forfattere tør han ikke stø seg på lenger!) Men for det første overser Fjeld Halvorsen heilt at nettopp de formene som han rekner for nokså unormale, for mange av oss er gode døme på det som er *vårt* normalnorsk. For det andre har han lite begrep om at mange som hører med til den lista over innflytelsesrike språkbrukere han setter opp, føler at sjølve den institusjonen de arbeider i, tvinger dem ut av eige mål og over i den forma som professoren rekner for normalnorsk.

For Fjeld Halvorsen er dette tilsynelatande ganske i orden. Vi kan etter det han sier ikke gjøra noe med at det er sånn. Sånn har det utvikla seg, sånn er det, og sånn må vi alminnelige fornuftige mennesker godta at det er. Det er ganske utruglig at ein kar med toppstilling i norsk språk kan finne på å sette noe sånt på prent. Han ser jo i praksis heilt vekk fra de maktforholda i samfunnet som gjør at hans norm blir norm for alle. Å godta vedtaka i språkrådet vil for han si det samme som å holde seg «til de språklige realiteter». Men hva i all verda betyr det, og hvem er det som skal bestemme hva det skal bety? Det verker som om riksmålsformene følger med moderniseringa av det norske samfunnet generelt, ei utvikling han i denne sammenheng har få betenkeligheter med å godta. Et konservativt storbyspråk som grunnlag for skriftspråket ser for Fjeld Halvorsen nærmast ut som et teikn på fornuftens seier.

I likhet med Trygve Bull påstår Fjeld Halvorsen at 1938-rettskrivinga gikk for langt, og at reaksjonen etterpå var et klart bevis på det. For langt for dem, ja! Og hvem er det som har kjørt fram reaksjonen, om ikke riksmålsfolk som har hatt makt og posisjon til å trumfe sine synspunkt gjennom? Åssen skal vi få veta om skoleunger fra bonde- og arbeiderklassa i store deler av landet var modne til å høste godene av 1938-rettskrivinga?

Nå trur vi ikke at ein trenger å se på språkrådsvedtaka fra i vinter som utslag av at høgrekrefter vinner fram i samfunnsutviklinga. Det som hendte er framfor alt et teikn på at de som sitter i hovedstaden og rår med språkspørsmål, har mista kontakten med landet ellers. Det foregår ei sniksentralisering av språkpolitikken på fleire område. I avisa *Telemarkingen* klager Agnes Sæland med full rett over at sentraliseringa av meieridrifta gjør at orda «mjølk» og «mjælk» blir svekka i bygdemåla (6.3). Mjølka kommer tilbake fra byen til bygda på kartonger, og da skal det heite *melk*. Det kan stå som et lite døme på ei fjernstyring av språket som for Fjeld Halvorsen og andre tolkas som ei moderne og naturlig utvikling.

Likevel tar språket ute i distrikta til å røre på seg, uten at sentralstyrte språkfolk ser ut til å hefte seg særlig ved det. Folk blir meir og meir opptatt av dialekta si, og blir interesserte i å prøve seg fram med dialektformer i skriftspråket sitt. Og vi trur at denne interessa for og støtta til folkemålsformer ofte går på tvers av partipolitisk tilknytning. Sånn bør det fortsatt væra. Vi kan bare nevne at i *Østlandsposi-*en (uavhengig) i Larvik har ein baker i byen i lang tid skrivi lørdagsbidrag om gamle dager i Larvik på tilnærma bydialekt. Det har blitt svært populært lesestoff. Han har tatt i bruk fleirtallsformer på -ær og -ane, så som i «pælær», «bøkær» og «forlegningane». Han bruker «blei» og massevis av a-former, og har oppmoda folk til å bruke dialekta si i tale og skrift. Rett nok har han ikke gjennomført det så langt ein kunne ønske. Former som «klokken» og «det regnet» kan godt unnværas i Larvik, men det er en veldig god begynnelse til å bryte ut av stivna skriftformer. Vi får bare håpe at dette språket vil bli brukt i fleire sammenhenger. Ein lektor ved gymnaset i Larvik, sier i et stort intervju med *Østlandsposten*, 3.2., at Larvikmålet er «en sjeldent pålitelig modell for nynorskopplæringa». Er det så logisk å kalle nynorsk for sidemål ved Larvik videregående skole?

Nå gjelder det å satse på norsk folkemål. Vi vil gjerne oppfordre folk til å sende inn lokalt språkstoff og språkdebatt til *Språklig Samling*. Vi håper at baker Schrøder-Jensen og mange andre kan holde fram med å skrive så det høras og lesas langt inn i rekkene av dem som har mista øre og syn for slikt språk. Gi distrikta det språket og de språkformene de fortjener!

Torun og Øyvind Gulliksen.

Bruk Larviksdialekten

Det er nå gått et års tid siden jeg begynte med mine innlegg i Østlands-Posten for å få Larviksdialekten mer anerkjent og respektert, og jeg syns det kan være på tide å foreta en oppsummering og gjøre opp status for å se hvor vi står.

Jeg hadde jo håpa på en debatt i avisa hvor kanskje forskjellige syn og meninger kunne komme til uttrykk, men det gikk ikke. Enda jeg prøvde «å røyke dem ut». Men i kontakt med befolkningen ellers har jeg hatt inntrykk av at interessen for Larviksdialekten er stor og at innlegga mine har blitt lest med interesse.

Dialektane har vind i seila over hele landet nå, og vi må prøve å få vår dialekt fram i lyse^t være stolte over vår by og vårt spesielle miljø.

Jeg har jo fått høre endel innvendinger mot å bruke dialekten også og vil nå prøve å svare og imøtegå dem.

1. Vi må snakke et dannet språk.

Svar: Den språkformen en benytter har ikke noe med dannelse å gjøre. En med Telemarksdialekt kan og være dannet.

2. Lærer ikke ungane noe på skolene lenger nå da? Der skulle de jo liksom lære riksmål.

Svar: Jeg har det inntrykk at Larviksdialekten ikke blir tatt alvorlig i skolen, men er usikker da jeg er lite kjent med dagens skole.

3. Norge er et rike, og vi må ha et felles språk. Her i Norge har vi to.

Svar: Det er ingen fare så lenge vi forstår hverandre. Dialektane skaper variasjon og særpreg. De hindrer at vi blir grå, og ensarta.

4. Tenk om alle skulle skrive og snakke som de ville i dette langstrakte land.

Svar: Vi kan ikke skrive som vi vil. Vi må ha to skrivespråk — nynorsk og bokmål (det går an å utnytte de valgfrie formene maksimalt.) Nynorskfolka hadde landsmøte i sommer under slagordet: «Tal dialekt, skriv nynorsk». Vi kan si: «Snakk dialekt, skriv bokmål.»

5. Larviksdialekten er stygg.

Svar: For noen mennesker kan den virke sånn. Det kommer kanskje av at den ligger så nær opp til riksmål, men jeg trur det har noe med vane å gjøre. For noen år siden syns vi ikke det var pent å høre visesang på norsk. Visene måtte synges på svensk skulle folk orke å høre.

6. Vi må ha et normalspråk som vi kan bruke i undervisning, i kåserier og foredrag.

Svar: Jeg reiser rundt og kåserer og viser lysbilder, og det hender at folk kommer og takker meg for at jeg har snakka Larviksdialekt. (Jeg gjør så godt jeg kan.) Jeg har også fått et forslag om, at når vi skal skrive tykk 1, så kunne vi bruke stor L. Altså: BoLingane, FauLøya.

Jeg har inntrykk av at Larviksdialekten blir

mer respektert nå, særlig blant ungdommen, og jeg håper at vi kan få den anerkjent på høyde med våre dialekter fra Vestlandet og indre strøk av Norge.

Til slutt en liten historie fra ferien i sommer. Kona og jeg var på fottur over Veslefjell og ned til Besseggen. Vi møtte en gjeng med glade vandrere og stoppa selvfølgelig og prata. Det gjør'n jo på fjellet. Da sier den ene av dem. «Ja, jeg kan jo høre hvor du kommer fra.» «Jasså?» sa jeg, «det vil jeg gjerne høre». «Du kommer fra søndre Vestfold», sa han, «enten Larvik eller Sandefjord».

Konklusjon: «Å reise i Norge uten dialekt, er som å kjøre bil uten skilte».

Odvar Schrøder-Jensen.

Hørt på makan

Aagot Engebretsen frå Oslo, sãm i Dagbla fer 31. juli annonserer at ho egentli er ifrå Østfåll kãmmer blant ani me følgjenes åpplysning. Jæ citerer frå hennes artikkel «NRKs dealekt diarre. Selv er jeg fra Østfold, den dialekten har jeg ennå ikke hørt fra NRKs medarbeidere, og takk for det».

Harru hørt på makan. Her ståre fram ett menneske frå Østfåll å gler sæ åffentli fer de at Østfålldialekten blir diskriminert tå sjølvste kringkastinga. Me andre ord, ho fæller åss i ryggen. Åffer jær ho de? Ere fer de ho bur i Oslo å har blitt finære pått, æller tyks ho dialekten er så stygg att 'n er ubrukeli åffentli. De er nåkk tå døm sãm skjønner Østfållpreke, så åfferså ske østfållingæene væra diskriminert. Ve representerer e stor følgegruppe å krever å få fram rettighetæene våre ve au akkorat sãm ælle andre.

Ve ræisær åss i portest, å ser jærne at Aagot Engebretsen sluttær sæ te åss i rekkene. Nå æller ællri. Fram fer Østfåll-dialekten i NRK. Ne me diskrimineringa. Ve ferlangær å bli hørt. Ve er følk ve au, å takk fer de.

S. Sjøpler, Asker.

(Dagbl. 7/8-78)

FRAM FOR ØSTFOLDDIALEKTEN!

Østfolddialekten har lenge hatt en lav status og folk har skjemmes over å bruke den i offentlige sammenhenger. Men dette skal det nå bli slutt på. Nå skal Østfolds mange dialekter fram i rampelyset for -teller Arthur Sørensen og Ragnar Østgård til Demokratene. Sammen med Demokratens Karsten Karstensen skal de nå lage en kassett med opptak av sanger på lokale Østfolddialekter.

De har rykket inn en annonse i Østfoldavisene der de oppfordrer menn og kvinner som kan synges på Østfold-dialekt til å melde seg.

Foruten å få folk til å bruke dialekten sin, vil de også prøve å få fram de mange dialektvariantene i fylket. De forteller at det er håp om å få støtte, sånn at kassetten kan selges så billig som mulig til medlemmene i fylkets lydavis for blinde.

Kassetten vil også bli solgt på det åpne markedet. Dersom alt går etter planen vil kassetten med sanger på Østfold-dialekt komme i handelen i løpet av 1979.

Men for at dette skal gå er en avhengig av at mange sang- og dialektinteresserte melder seg.

— Folk skal være stolte av dialekten sin, sier Østgård og Sørensen som begge er aktive spillemenn. (Øvre Smaalenene 9/10 -978).

Sentralstyret i Språklig Samling

Fra venstre mot høyre: Høgskolelektor Thore Aksel Roksvold (leder), lektor Reidunn Guldal (styremedlem), lektor Wigdis Johansen (varamedlem), universitetslektor Torun Gulliksen (skriftstyrer), amanuensis Ernst Håkon Jahr (skriftstyrer), postsjef Ivar Hundvin (kasserer), stud.mag.art. Thomas Hoel (nestleder), høgskolelektor Geirr Wiggen (styremedlem). Konsulent Knut Western var ikke tilstede da bildet ble tatt. Han er styremedlem.

RETTING

I forrige nummer (1/79) var det kommi inn en beklagelig feil på første sida. Under resolusjonen fra LSS i høve vedtaka i Norsk språkråd tidligere i år, stod det «Red.». Vi reknar med at de fleste leserne forstod at dette var en feil, men likevel: Resolusjonen var vedtatt av sentralstyret i LSS på vegne av hele organisasjonen.

Red.

Torolv Solheim:

Gutorm Gjessing til minne

I 1950 gav Gutorm Gjessing ut boka «Krigen og kulturene» på Gyldendal, der han på etnologisk og sosiologisk grunnlag gir sitt syn på årsakene til krig, og der han legg fram sine egne perspektiv for eit effektivt fredsarbeid. «Å arbeide opp kulturtoleransen, evnen til å godkjenne kulturformer som er annleis enn vår egen», er det sentrale i eit slikt fredsarbeid. Uten å nivellere den vesteuropeiske og amerikanske «kulturelle sjølgodhet og intoleranse kan det snautt nok bli noen varig fred», skriv Gjessing her.

Boka kom ut da vi her i landet gjekk inn i ei krigshysterisk og politisk mørketid — «en skremmende fase i landets historie» — som professor Eckhoff har karakterisert tida. Det var derfor ein sjølvstøtt ting at Gutorm Gjessing vart politisk og litterært aktiv på alle område av samfunnslivet der den politiske reaksjonen i denne McCarthy-tida synt seg — også ved ei reaksjonær bylgje i språksspørsmålet.

Førkrigsradikalarar som Arnulf Øverland og Sigurd Hoel gjekk Rigsmaalsforeningen og Færmand i vald, og den politiske venstresida i arbeidarrørsla var politisk lamma. Det vart enkeltmenneske av liberalt opphav og med intellektuell ballast som sto fram og ropte eit varsku, samtidig som dei praktiserte hevdvunnen og historisk språkutvikling — tilnærming og samvokster. Magne Schjødt skreiv sine juridiske minneartiklar i Dagbladet på sitt sjølvlagde samnorsk. Gunnar Jahn, som var ein habil dialektgranskar i sin ungdom, skreiv godt underbygde kronikker i V.G. om norsk språkutvikling og norsk folkemål.

Rolf Stenersen og Gutorm Gjessing var på same tid aktive forfattarar av artiklar og bøker, kvar på sitt felt, som praktiserte og dyrka språkleg samling. Rolf Stenersen som var spesialist på pengeteori og økonomi, leita etter, og skapte gode og norske ord og uttrykk nettopp på desse områda som er herja av framandord.

Gutorm Gjessing brukte sin samnorsk i alt han skreiv, og var sjølvstøtt aktiv med i det språkpolitiske arbeidet. Og som alltid i sitt arbeid — det historiske og idépolitiske grunnlaget måtte ligge bak den framtidretta praksis. I ein artikkel i 1965 — med bakgrunn i Vogtkomiteen — samanfatta Gjessing sitt språksyn «Språkstrid, språkssystem og samfunnsklassar», som vart trykt i «Språkleg Samling» (Trykt oppatt i S.S. i nr. 1 1979.

Fagleg og politisk hadde Gutorm Gjessing uvanleg mange interessefelt, og hans språksyn

og praksis fekk derfor stort nedslagsområde. Professor Ragnar Frisch var ein ivrig lesar — og tilhengar — av Gjessings sosialpolitiske artiklar og bøker. Og det var tydeleg at Gjessings språk hadde smitta over på Frisch. Også han ville ut av den språklege tvangstrøye som vitenskapen framangjer seg i.

Det var såleis både rett og rimeleg at Landslaget for språkleg samling heidra Gjessing med litteraturprisen for 1977, med den grunngeving at Gutorm Gjessing har «greid å føre et folkelig og lettleselig språk i populærvitenskaplige framstillinger». At denne tildeling skjedde straks etter boka hans «Kultur og samfunn er ett» kom på Gyldendal i 1977, høvde godt til denne siste boka hans — ei samanfatta av både hans faglege og politiske samfunnsyn.

Da utviklinga i 1950-åra hadde gjort sosialistar heimlause i sosialdemokratiet, var det sjølvstøtt at Gutorm Gjessing aktivt gjekk inn for å skape det nye partiet i annan arbeidarrørsla — Sosialistisk Folkeparti. Og han kasta seg inn i valkampen med iver og pågangsmot. Det låg også til Gutorm Gjessings lynne og vurdering — hans kulturtoleranse — at han ikkje ville ha brot med ungdommen i SUF, men søkte å finne ein mellomveg. Dessverre gjekk utviklinga annarleis enn han ynskte, og han gjekk ut av partiaktivt arbeid.

Men politisk var han framleis aktiv. Hans natur gav han ikkje lov til å teie, der ein skulle tale. Heilt til det siste var han opptatt av aktuelle politiske spørsmål, både nasjonalt og internasjonalt. Såleis hadde han ein kronikk i Dagbladet om palestinaspørsmålet straks før han døydde. Heller ikkje sjukdom med varsel om døden i sikte, kunne stogge han i det han hadde på hjarte.

Det fekk eg også merke da eg søkte han over telefon for å konsultere han på hans fagområde — arkeologien. Dessverre var han for sjuk til at vi kunne treffast på Theaterkafeen over ein kopp kaffe. Han skulle til behandling på sjukehuset — det siste opphaldet der før han døydde. Men han gav rettleiing. Det var nettopp i eit spørsmål innan faget hans, der nye teoriar har dukka opp, og der Gutorm Gjessing sjølvstøtt hadde eg nær sagt — som den antiautoritære personen han alltid var, har vore tvilar og nå får sannsynleggjort at tvilen var på sin plass.

Politisk og fagleg aktiv og levande — til siste andedrag. Slik måtte det vere med Gutorm Gjessing. Han er av dei menneske ein er glad over å ha kjent.

FINSK-NORSK-FINSK LOMMEORDBOK

Høsten 1978 kom endelig den ordboka norske finlandsvener hadde ventet på i mange år. Suomi-norja-suomi taskusanakirja = «Finsk-norsk-finsk lommeordbok» var da ferdig. Det er utrolig at vi først i 1978 fikk denne ordboka. Finland er nærmeste naboland for Finnmark og Nord-Troms. En stor del av befolkningen her er etterkommere etter finske innvandrere. Innslaget av finsk arbeidskraft i Norge er også betydelig. Kontakten mellom landene på Nordkalotten er livlig, interessen for finsk språk er stadig økende i Norge. Språkbarrieren kan likevel føles uoverstigelig for mange. Ordboka vil ha en uvurderlig betydning for vårt forhold til Finland. Jeg tør si at en kulturhistorisk milepel er nådd.

Boka inngår i det finske forlaget WSOY's serie med toveis lommeordbøker. I forordet leser vi: «... Dette har bestemt opplegget for verket som i første rekke tilgodeser finske brukere. Dessverre har en ikke innenfor de snevre rammene kunnet ta like mye hensyn til norske brukere. Forhåpentligvis vil også disse kunne ha nytte av ordboka...» Når ikke noe norsk forlag har laget ei ordbok over nabolandets språk, får vi motstrebende godta at finnene har tenkt mest på seg sjøl. Men: Boka har med noen hovedregler om norsk uttale. Kunne man ikke ha spandert et par linjer også om finsk uttale? F.eks. at **u** uttales **o** og **o** uttales **å**? Vi finner mange sider om bøyningen av norske ord, ikke ett ord om bøyningen av finske ord. De bøyes som kjent ikke så rent lite.

Den finske lommeordbokserien het før «Punaiset sanakirjat» (=De røde ordbøker). Bøkene er ikke lenger røde, og har på flere måter fått en ansiktsløftning. Til denne hører det hendige turisttillegget bak i boka. Her finner vi oversikter over mat og drikke, vanlige uttrykk, tallord, tidsuttrykk, på hotell, restaurant, shopping, spørre om veien, på post og telegraf, på jernbanestasjonen, på besøk o.l.

Ta allikevel med din gamle parlør når du skal til Finland. Det er begrenset hva man har kunnet få med på disse få sidene. Mange bilister kunne nok ha ønsket seg et avsnitt om «Pensinstasjonen/bilverkstedet».

Til fornyelsen av den røde ordbokserien hører

dessverre med at det praktiske røde plastomslaget er erstattet av et slags impregnert papir-omslag.

Selv underviser jeg 23 skoleelever i finsk, og siden ordboka kom ut, har jeg hatt to kurs på Friundervisningen. Jeg har stadig spurt unge og gamle elever, samt andre brukere av boka om de finner det de leter etter. Svaret er nesten alltid positivt. De som har hatt med seg ordboka på tur i Finland, er svært godt fornøyd. De finner det meste av det de trenger. Ordboka gjør det rett og slett enklere for en vanlig norsk turist å ferdes i Finland.

Før jeg skrev en anmeldelse av ordboka i oktober i fjor, bad jeg mange av dens framtidige brukere om å nevne eksempler på ord de ventet å finne i ei slik lommeordbok. Resultatet var overraskende positivt, bokas lille format tatt i betraktning. Vi fant f.eks. **tørfisk, sei, uer, gjedde, kobbe, abbor, fiskekake, bog, sjampingjong, informasjon, ruteplan, avføringsmiddel, smertestillende, stikkrenne, et søkke, lypære, tilhenger, frostvæske, tennplugg**. Ord som **tørket, saltet og stekt** fant vi under matoversikten i turisttillegget. Når et sammensatt ord heter det man kan forvente, står det stort sett ikke. **Ull-genser = ull + genser, reinkjøtt = rein + kjøtt**.

Vi fant ikke ordene **boble** (dyne)-dress/bukse/jakke, og det er vel den mest solgte tekstilvaren til nordmenn på handletur i Nord-Finland. Når vifteremma ryker, er det heller ikke mye hjelp å få fra ordboka. **Bensinstasjon** er oversatt med «huoltamo», selv om finner flest sier «huoltoasema». I den finsk-norske delen står det «huoltoasema».

Boka har ca. 12500 oppslagsord fra finsk til norsk, og ca. 24000 fra norsk til finsk.

For alle som skal lage ordbøker til/fra norsk, er det et stort problem med de mange tillatte formene. Alle rammer ville bli sprengt om alt skulle tas med. Offisielt bokmål har vært normen i denne boka. Mange vanlige nynorske ord er tatt med, de er merket «nn». Andre utbredte former er også tatt med. Bøyning av hankjønnsord som slutter på vokal, er satt opp slik: **ung/e — en**, altså ikke unge — n». Endelsen i hankjønn blir derfor alltid den samme, **-en**,

ikke to ulike endelser, **-en** og **-n**. Finske lesere som f.eks. har en nynorsk tekst, vil dermed også kunne få noe ut av den. Der er jo **e-en** forandret til **a** i flertall, ungar, ungane.

Det er prisverdig at denne ordboka har tatt hensyn til vår faktiske språksituasjon i Norge. Man kan bare ane hvilket enormt merarbeid det må ha betydd for forfatterne. Når det gjelder skrivemåter og alternative bøyninger, finnes det ingen frekvensundersøkelser å støtte seg til.

I tillegg til de obligatoriske trykkfeil har noen bokstaver falt ut under trykkinga, slik at f.eks. «nobelpris-en» heter «Nobelin på kinto». Den finske leser vil strakt kjenne igjen ordet «palkinto», litt verre er det for den norske leser.

Når man vet hvor godt ordboka har blitt mot-tatt blant vanlige norske brukere, er det underlig å tenke på hva slags behandling den fikk i Aftenposten, vår største avis. Den ble regelrett slaktet av finsktalende Eeva-Liisa Jor. Hun er gift med avisas kulturredaktør Finn Jor. Fru Jor er oversetter, hun hadde tydeligvis ventet seg å få et brukbart hjelpemiddel for en oversetter. Anmeldelsen inneholdt noen direkte gale påstander om boka, og anmelderens uvilje mot all annen norsk enn sobert riksmål preget mye av anmeldelsen. Sitat: «For det første har ordbokens nynorske forfatter blandet inn ca. 200 nynorske ord i den norske delen». «Kanskje har det foresvevet redaktøren at samnorsk burde være et ideal, men det finnes som kjent ikke, og det er i praksis ingen som blander nynorsk og riksmål». Fru Jor blander selv sammen bokmål og riksmål, men så har hun også satt som overskrift på sin anmeldelse «Norsk er et sprog som er vanskelig!» I et innlegg til Aftenposten tilbakeviste jeg de mest urimelige av hennes påstander. Først etter at jeg en måned senere ringte kulturredaktør Jor og etterlyste innlegget, kom det på trykk. De hadde så store plassproblemer nemlig. Men se, kulturredaktørens kone, hun slapp til med nytt innlegg fire dager etter meg. Slik føres kulturdebatten i Aftenposten!

Eeva Liisa og Finn Jor har et bestemt syn på norsk språkpolitikk. Videre er de blant de ganske få her i landet som driver med kulturformidling mellom Norge og Finland. Da er det synd at de bruker Aftenpostens spalter til å slakte en annen kulturformidler som har et annet syn på NORSK språkpolitikk. Eeva-Liisa Jors usaklige nedslaktning av den ordboka vanlige nordmenn er strålende fornøyd med, har vakt sterk irritasjon blant finlandsvenner her i landet. Vi er så få at vi burde holde sammen og støtte hverandre i arbeidet vi driver.

Ordboka koster i Finland 35 mk, i Norge 69 kr, en pris som har forskrekket mer enn en lommeordbokkjøper. Forfatterne får noen få kroner for hvert solgte eksemplar. Av Forenin-

gen Norden har de fått noen beskjedne stipend. Turid Farbrege lever av å undervise i norsk i Helsingfors. Men det viste seg å være uhyre vanskelig å finne en finlender som var villig til å utføre så mye gratisarbeid. Der er penger nok til politikere og kulturpersonligheter som møtes på seminarer og diskuterer nordisk samarbeid. Rart at det er så vanskelig å skaffe penger til dem som utfører det praktiske arbeidet.

«Suomi norja suomi» taskusanakirja

(«Finsk-norsk-finsk lommeordbok»)

Skrevet av Turid Farbrege og Aili Kämäräinen.

Forlaget Werner Söderström, osakeyhtiö, Suomi-Finland.

(Kunnskapsforlaget Aschehoug — Gyldendal) Kr 69,—.

Bente Imerslund.

JUBILEUMSGÅVER

V. Toreid 1000,—, E. Hanssen 520,—, A. Hellevik 100,—, P. Kolberg 30,—, B. Øverås 40,—, A. Ørsal 80,—, R. Lunder 40,—, L. Roksvold 40,—, T. Roksvold 50,—, H. Amundsen 20,—, J. Fosså 30,—, H. Sødal 20,—, B. Gripsrud 30,—, A. E. Oldem 100,—, O. Moi 30,—, J. Einarsen 30,—, E. Kristvik 70,—, L. Sødal 100,—, K. Rakvaag 50,—, S. Haraldseid 60,—, S. Lomheim 50,—, A. Jakobsen 50,—, R. Thorsen 20,—, O. K. Nomeland 20,—, A. Frydenlund 50,—, O. Dalgard 50,—, T. og Ø. Gulliksen 100,—, B. Holen 20,—, P. E. Vale 100,—, E. Myklebust 270,—, L. Egerdal 20,—, K. Dalen 30,—, K. Snekkevik 50,—, Y. Bautz 50,—, N. Galdal 30,—, I. Sæter 20,—, H. Grimsmo 30,—, O. Skaug 20,—, P. Engum 20,—, A. K. Brottveit 20,—, M. Håverstad 40,—, N. Straatveit 30,—, A. Kvalheim 50,—, A. Slettevold 30,—, K. Hansejordet 20,—, A. S. Jacobsen 50,—, I. Hundvin 50,—, G. Nåvik 30,—, R. Seweriin 100,—, O. Langeland 80,—, A. Smørgrav 20,—, W. Johansen 50,—, R. Guldal 100,—, O. Ramse jr. 50,—, J. Vidar 20,—, S. Gran Andersen 20,—, S. Tusvik 50,—, M. Linge 20,—, E. Hofset 30,—, T. Unhammer 40,—, H. Straand 20,—, O. Kyllèsø 50,—, E. Jahr 30,—, O. Momrak Haugann 70,—, K. Brodtkorb Danielssen 50,—, J. Winsnes 20,—, T. Johansen 70,—, O. Åse 200,—, J. Fossum 20,—, O. Vikan 30,—, P. Bache 50,—, I. Grotnæss 40,—, O. Thesen 50,—, P. Raubakken 30,—.

Norsklærere mot vedtaka i språkrådet

«Medlemmer av Landslaget for norskundervisning, samlet til årsmøte 2.—4. februar 1979, vil sterkt beklage de vedtaka som nylig er gjort i Norsk språkråd om å åpne læreboknormalen for riksmålsformer. Det har vært tradisjon at levende norsk talemål har hatt ei sterk stilling i den norske skolen, både i tale og skrift. Læreboknormalen er en garanti for ei ensarta språkform i lærebøker, ei språkform som langt på veg er i samsvar med vanlig norsk talemål. Den har tilgodesett et viktig pedagogisk prinsipp: at også *lesespråket* i skolen ligger nærmest mulig opp til talemålet, likesom det er heldig at elevene får uttrykke seg muntlig og skriftlig på et mål som faller naturlig.

Å åpne læreboknormalen for riksmålsformer vil bety at den blir så vid at den mister sin hensikt som normal, og det vil bety at språknormering i lærebøker overlates til den enkelte lærebokforfatter, eller til forlagene. Følgene vil altså bli større språklig forvirring i skolen og større pedagogiske problemer.

Vi vil oppfordre Kirke- og undervisningsdepartementet til ikke å gå inn for godkjenning av Norsk språkråds vedtak.»

Resolusjonen vart vedteken med 78 mot 8 røyster. 4 røysta ikkje.

„At forjage Alt,

hvad der tilhører Dialekten”

«(...) Lærerens Bestræbelse gaaer ud paa at bringe Disciplene til at læse flydende, frit, naturligt, med rigtig Betoning og klar Stemme, og ikke saa hurtigt, at Tydeligheden lider derunder, at forjage Alt, hvad der tilhører Dialekten, det være nu Hovedstadens eller Provindsens, at bibringe ham Begreb om reen Artikulation og dannet Udtale, og vække hans Sands for Sprogets Velklang. Indvirkningen af Følelsen paa Stemmens Modulationer kommer her mindre i Betragtning, da den første Betingelse for al Deklamation er en reen dialektfri Udtale, og man har fuldt op at gjøre for at tilveiebringe denne.»

(Rettleiing for 3. klasses leseundervisning, ført i pennen av rektor Søren Brun Bugge i et innbydelsesskrift fra 1843: «Principer for Underviisning og Disciplin ved Christianias Kathedralskole».)

MELD DEG INN I LSS!

Kryss av og send slippen til Landslaget for
Språklig Samling, Postboks 636, Sentrum
Oslo 1.

- Ønsker å bli medlem av LSS
- Ønsker opplysninger om LSS
- Ønsker å abonnere på bladet Språklig Samling.

Navn: .....

Adresse: .....

SPRÅKLIG SAMLING

Abonnement 20 kroner året
Skriftstyrarar: Ernst Håkon Jahr, Gabbrovn. 11,
9022 Krokeldalen. Tlf.: (083) 30 483
Torun Gulliksen, Slagkrogen 65, DK-5220 Odense,
Danmark.

Returadr.: Postboks 636, Sentrum, Oslo 1

Norsk blir obligatorisk fag i lærerutdanninga igjen

Norsk er gjeninnført som obligatorisk fag i lærerutdanninga med virkning fra kommende skoleår.

I Lov av 8. juni 1973 nr 49 om lærerutdanning var morsmålsfaget gjort valfritt i lærerutdanninga, noe mange trudde var ei misforståelse til å begynne med. Etter hvert som det blei klart at denne valfriheta var bevisst fra myndighetenes side, reiste det seg protester fra fleire hold. Norsklærerforeninga gjorde det til ei hovedsak å få norskfaget gjeninnført som obligatorisk fag, og Landslaget for språklig samling sendte Kirke- og undervisningskomiteen krav om det samme (sjå *Språklig Samling* nr. 3 — 1978). I denne stortingssesjonen er saka tatt opp til ny behandling etter at stortingsrepresentanter fra partia

Venstre, Kristelig Folkeparti og Arbeiderpartiet krevde det. Venstre ønska bare norskfaget obligatorisk; de to sistnevnte partia ville kople norsk sammen med kristendomskunnskap. Etter behandling i Odelstinget 15. mars i år gjorde Lagtinget vedtak om endringer av § 21 i lov om lærerutdanning 27. mars d.å. Endringene innebærer at norsk, kristendomskunnskap med livssynsorientering og et praktisk-estetisk fag er obligatoriske i lærerutdanninga f.o.m. skoleåret 1979/80. I norsk kan ei av de offisielle målformene byttes ut med samisk.

Norskstudiet i lærerutdanninga kan framleis variere i omfang. Studentene kan sjøl velge om de vil studere faget som kvartårseining, halvårseining eller årseining (grunnfaksekivalent).

Innhald:

Magnus Angvik: Landslaget for språklig samling	s. 1
Vi ser bakover — arbeider framover. Leiar	s. 2
Thore A. Roksvold: Debattmøte om Språkrådsvedtaka ..	s. 2
LSS litteraturpris til Olav Dalgard og Kirsten Langbo	s. 9
Thomas Hoel: Hva nå LSS?	s. 10
Torun og Øyvind Gulliksen: Språkrådet, Trygve Bull og baker Jensen i Larvik	s. 12
Larviksdialekten, Østfolddialekten	s. 14
Bente Imerslund: Finsk-norsk-finsk lommeordbok	17
Norskfaget i skolen	s. 19—20